

Kurta kommentár

Ivan Nagel – aki számomra elsősorban Nágel Iván – az idei Salzburgi Ünnepi Játékokon tartott beszédében az esztétikát ismét azzal a méltósággal ruházta fel, amelytől az előkelő sznobizmus, a különféle köldöknéző divatok és agyonspecifikált korunk szakbarbársága minduntalan megfosztaná. A nagy műalkotásokat ez az előadás nem pusztán öntörvényű, zárt formáknak tekinti, hanem egyben olyan képződményeknek is, amelyek megőrzik – Goethe szavaival élve – az állandóságot a változásban, vagyis azokat a koronként különféleképpen felvetődő politikai, szociális és etikai konfliktusokat, amelyek eldöntik az egyének és közösségek sorsát. A művészet ebben a felfogásban nem szépirodalmi szaktevékenység és nem is pusztán nagy alkotók önkifejezése vagy kitárulkozása, hanem olyan problémák érzékletes szemléltetése, amelyek eldőlésétől az életünk függ. A művészi forma konfrontálása a köznapis létezéssel, amelyből vétetett: ez minden nagyszabású esztétika módszertani alapja és legfőbb törekvése is.

Az előadással kapcsolatban, mely – nem udvariasságból mondom – magával ragadott, egyetlenegy kritikai megjegyzést szeretnék tenni, egy politikailag és erkölcsileg manapság fölöttébb fontos dilemmáról. Nagel kiemeli, hogy az amnesztia – latinul: *clementia* – szót Shakespeare, Corneille és Mozart műveiben „nem pszichológiai, hanem államjogi értelemben használták”. Amikor azonban előadása vége felé mai alternatíváinkat taglalja – hogy mit tegyenek a németek vagy Kelet-Közép-Európa népei fasiszta és sztálinista múltjukkal –, szeméret veti a mai teológusoknak, történészeknek, szociológusoknak és pszichológusoknak, „hogy a feledést nemcsak hogy gyógyódnak nem tekintik, de betegségnek tartják”. A feledés – amnézia – még filológiailag is egy töről fakad a megbocsájtással – amnesztiával –, és Nagel ezt a rokonságot vizsgálódásának középpontjába állítja. Éppen ezért nem jár el következetesen, amikor nem szögezi le a feledéssel kapcsolatban is, hogy nem pszichológiai, hanem államjogi értelemben javasolja egy új korszak küszöbén mint megoldást. A társadalomtudományok képviselőinek és az egyes embereknek is kötelességük, hogy harcoljanak az önmentő és mulatszépítő elfojtási stratégiák ellen, egy valóság-hű történelmi tudat és egy egészséges etikai hierarchia kialakításának lehetőségéért. Enélkül megspóroljuk magunknak a katarzisz minimumát is, és csak zűrzavarosan, tisztátalanul vergődhetünk át valamiféle – a régitől morálisan alig-alig különböző – új állapotba. Manapság is a feledésnek arra a nagyvonalú, államjogi aktusára van szükség, amelyet Arisztotelész dicsért, és amelyről József Attila így ábrándozott:

*Forrást kutat, nem vért itat
a szabadság s a szerelem.*

EÖRSI ISTVÁN